

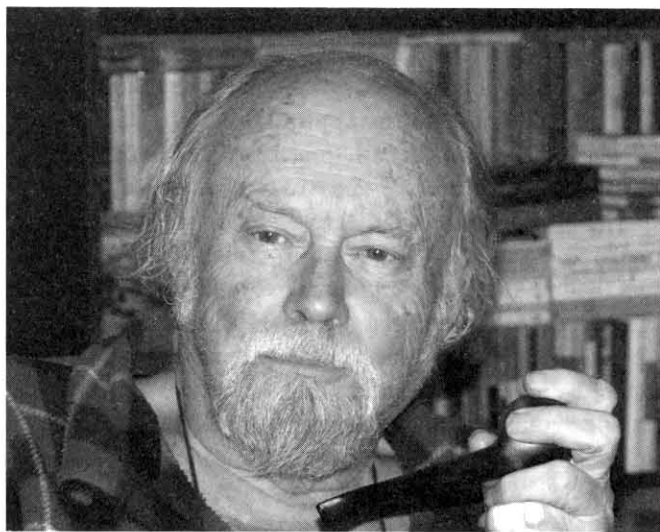
ROZHOVOR S PROF. MILANEM NAKONEČNÝM U PŘÍLEŽITOSTI JEHO OSMDESÁTÝCH NAROZENIN

Lukáš Loužecký

Fotografie: Michal Stránský, Karel Klozar

V sobotu 6. října 2012 pozval doyen českého hermetismu pan prof. Milan Nakonečný na návštěvu malý kroužek přátel. Během tohoto setkání zároveň poskytl následující rozhovor pro sborník *Logos*. Text rozhovoru doprovázejí fotografie z průběhu společné diskuse a snímky výtvarných prací pana profesora.

Když jsem se koncem 90. let začal zajímat o hermetismus, narazil jsem na jeden rozhovor s vámi. Říkal jste v něm, že byste byl rád, kdyby se magii a dalším hermetickým uměním kolem ní věnovalo co nejméně lidí. Pokládám si tedy za čest, že jste svolil k dnešnímu otevřenému setkání. Chtěl bych se vás zeptat hned v úvodu, proč si myslíte, že studium magie, mystiky a dalších příbuzných oborů má zůstat pouze v omezeném kruhu lidí.

Já si to myslím pouze o praktickém provozování magie. Dělat magickou praxi bez Mistra je nemyslitelné. Člověk se totiž pohybuje na území, které nezná. Vždycky jsem říkal, že je to jako jít bos do brazilské džungle. Naopak, studovat magii jako kulturně-historický fenomén je nesmírně zajímavé, stejně jako studovat filosofii „magického idealismu“ a magického pojetí světa vůbec. Dostáváme se tu do oblasti širokých souvislostí, s literaturou (Novalis), s výtvarným uměním (De Chirico), hlubinnou psychologií (C. G. Jung)

a filosofií (F. W. J. Schelling, A. Schopenhauer) a lze tu objevit mnoho vzrušujícího a zajímavého.

Nejsem pro omezování esoterických studií, varoval jsem jen před praktickým provozováním magie, především proto, že tu hrozí sklouznutí do oblasti pověřenčné, černé magie s podezřelými sobeckými motivacemi – vizte středověké grimoáry, které lákají i naše současníky. Vzpomeňme na varování Papusovo: „*Přistupuješ-li k magii v naději, že zničíš své soky, jsi pouhým otrokem... Přistupuješ-li k magii v naději, že ukojíš své chťice dosažením bohatství, jsi pouhým sluhou osudu, jehož ovládají přeludy hmoty... Ať otrok či sluha, vrať se ke svým láskám, aneb ke svým pozlaceným okovům...*“ Všem, kdo provozují magii z přízemních sobeckých důvodů, v touze po moci a zbohatnutí, doporučuji pohodlnější a jistější cestu profesionálního politika.

Konečně je tu ještě jedno nebezpečí, jak to ukázala Staudenmeierova kniha o experimentální magii, totiž možnost vzniku psychické poruchy provázené halucinacemi, a jak soudí sami magikové, i nebezpečí zpětného odrazu s osudovými důsledky pro další existenci. Dějiny magie jsou plné příkladů takových osudů, ale také příběhů touhy po překročení všední zkušenosti do oblasti transcendentna.

Myslíte si, že ony halucinace jsou krokem, o kterém mluví Meyrink jako o „skoku do říše strašidel“?

Ten výrok platí pro již zmíněnou černou magii, která se stále praktikuje, také u nás. Většina lidí začíná s magií z nějakého zjištěného motivu nebo z černého romantismu. Pokud jsem takové lidi znal, vždycky u nich byl nějaký osobní problém. Tento druh magie bych rozhodně zavrhl.

Nejvyšší, ušlechtilou formou magie byla teurgie: její alexandrijská forma byla pokusem o komunikaci s „bohy“, u doktora Jana Kefera to bylo tvoření astrálních idejí, které by pozitivně ovlivnily pozemské lidské bytí. Již ve starém

Egyptě existovala dvojí magie: lidové čarodějnictví a vysoká magie vyhrazená nejvyšším kněžím (hierofantům).

Jak vlastně vznikl váš zájem o hermetismus, resp. o věci magické?

Můj zájem o „věci magické“, jak říkáte, vznikl v období mých studentských let za zajímavých okolností, o kterých bych nechtěl hovořit konkrétně, zkrátka řečeno, byla to zkušenost, která nad veškeré pochybnosti potvrzovala existenci transcendentních bytostí. Začal jsem tehdy se spiritismem a s Flammarionovou knihou *Neznámo a neznámé síly přírodní*, kde je krásné motto: „Ten, kdo posmívá se možnému, velice podobá se blbci.“ Měl jsem ale to štěstí, že jsem se dostal do kroužku, který byl typickým příkladem většiny spiritistických kroužků, pěstujících domnělé styky s duchy zemřelých v nudném prostředí náboženského sektářství, kde médium, obvykle vedené „duchem“ Mistra Jana Husa, nabádá přítomné, jak mravně a zdravě žít. Proto jsem toho zavčas zanechal a hledal jsem jinde, protože ta tehdy velmi romanticky akcentovaná touha po transcendenci ve mně již zapustila kořeny.

Našel jsem skutečného Mistra, byl to prostý člověk v Českých Budějovicích, který mi pomohl objevit vstup do oné tajemné zóny pohádek pro dospělé, která je podivuhodným světem „obrazů duše“ či „stavem zření“, které nás vrací k našemu prapůvodnímu bytí – což není míněno ve smyslu darwinistického evolucionismu, nýbrž ve smyslu dávno zaniklého stavu před „pádem člověka“. Tak jsem se pomalu, ale celkem spolehlivě dostával k hermetismu jako vrcholu západního esoterického chápání světa a života. Poměrně brzy po tomto setkání jsem však musel na dva roky na vojnu, ovšem tam byly styky s mým Mistrem vyloučeny, pošta byla samozřejmě kontrolována; sloužil jsem rok na Slovensku, těch několik dovolenek jsem věnoval své tehdejší dívce. Když jsem se vrátil do civilu a jel hned druhý nebo třetí den do

Českých Budějovic, již jsem se s ním nesetkal. Zemřel asi rok před tím, bylo mu kolem padesáti let.

Další rozhodující fází mého vývoje bylo objevení díla Jana Kefera a Pierra de Lasenic, ke kterému mne můj Mistr přivedl, a také setkání s Františkem Kabelákem a posléze s francouzskou martinistkou českého původu Miladou Libanskou. Pěstování hermetismu v dobách komunistického totalitarismu nebylo jednoduché; hlídala se ideologická čistota dialektického materialismu, probíhal třídní boj v duchu marxismu-leninismu... První malér jsem měl hned krátce po „vítězném únoru“: zabýval jsem se tehdy astrologií a pan architekt Antonín Svoboda, přední český astrolog té doby, mi z Prahy posílal kromě knih i efemeridy. Ty ale zůstaly zabaveny u tehdejší StB, která mne vyšetřovala s podezřením, že to jsou nějaké šifry spojené s protistátní činností. Vyžadovalo to dost úsilí, abych je přesvědčil, že to jsou pouze astronomické tabulky.

Jaká je podle Vašeho názoru úloha sebekultivace v životě hermetika? Jistě by to zajímalo hodně lidí, je to důležité.

Všechny esoterní systémy, východní i západní, včetně křesťanství, kladou těm, kteří jsou jejich upřímnými vyznavači, dva jim zcela přirozené imperativy: první se týká morálního života a je v podstatě vyjádřen známým kantovským morálním imperativem, jakýmsi etickým minimem: žij tak, abys neublížoval jiným a přispíval pomoci těm, kdo to potřebují; druhým imperativem je spiritualizace života – obojí je pro věřící ve výše uvedeném smyslu spíše samozřejmostí.

Pojem spiritualizace je teď hodně módní; významově sporný je však již obsah adjektiva „duchovní“. Psychologie to chápe jen jako vývojově vyšší formy duševního života, spojené s kulturními hodnotami pravdy, práva, dobra, krásy a náboženské víry. Jen takový malý příklad: je určitá kategorie snobů, kteří žijí jen krásnou literaturou nebo moderním uměním či jakousi filosofií, ale dostanou-li se k rautu, rvou se o poslední obložené chlebičky a známému závidí, že se mu podařilo ještě urvat kousek rostbífů. Měl jsem možnost to pozorovat a ponechávám stranou současná sporná měřítka umění a moudrosti – žijeme v „odkouzleném světě“ byznysu a zisku, sobectví, konkurence a konzumace, kde čestnost se nezřídka mnohým jeví jako hloupost a morálka vůbec jako trapný předsudek. Apely na spiritualizaci mají zastřít bídu tohoto světa umírající západní kultury.

Člověk, jemuž jakýsi metafyzický virus způsobující touhu po transcendentnu již blaženě infikoval duši, musí nutně žít duchovně, ale současně, jak to zdůraznil Kefer, musí žít také v tomto světě pozemského bytí. A to je náročné umění, jak žít v tomto pozemském světě s vědomím světa transcendentního a neztratit svou důstojnost a nezradit své

přesvědčení, nepropadnout lačným chapadlům hmoty, abych parafrázoval Goetha, žít pro sebe a současně pro druhé.

Neberte to, prosím, jako fráze, nemám žádnou definici spiritualizace či duchovního života. Vím jen, že je to nějak víc než desatero božích příkázání, víc než oba ty výše zmíněné imperativy. Je to prostě mému přesvědčení odpovídající nekonvenční hierarchie hodnot, ale současně také vím, že mám ještě prostor pro další a bohatší růst či naplňování duchovního života a snad i ještě trochu času pro blažené pobývání v tomto prostoru bez hranic.

V roce 1970 jste připravil k vydání Faustovu knihu *Magia innaturalis* v překladu Františka Kabeláka. Mohl byste říci, jak k tomu došlo?

To byla opravdu zajímavá událost, protože tato kniha o klasické středověké magii vyšla v době tzv. „normalizace“, což byl komunistický termín pro perzekuci všech odpůrců komunismu po okupaci naší země Sověty.

Vydání knihy předcházelo moje setkání s Františkem Kabelákem, jedním z trojice největších českých hermetiků (Kabelák byl totiž nejen vynikajícím kabalistou, ale skutečným hermetikem), jimiž byli vedle Kabeláka ještě Petr Kohout-Lasenice a Jan Kefer. Františka Kabeláka jsem hledal dlouho, podařilo se mi ho kontaktovat ale až po řadě let. Pamatuji si na naše první setkání: čekal na mne v budově Filozofické fakulty v Celetné ulici, opřen o okno, v tmavomodrém obleku, v němž potom jezdil do Prahy na setkávání s kroužkem zájemců o hermetismus a „tajné vědy“ vůbec. Byl to pro mne velký, nezapomenutelný zážitek. František Kabelák přeložil danou verzi *Magie innaturalis*, připisovanou Faustovi, z německého rukopisného originálu z r. 1505 a vydal ji nejprve v „knihovně iniciací“ společnosti Universalia v Praze roku 1940.

Já jsem měl v té době možnost vydat něco o magii a původně jsem zamýšlel vydat sbírku klasických magických grimoárů, dokonce byl za tímto účelem vytištěn zajímavý leták. Když jsem však potkal pana Kabeláka a získal jeho souhlas s vydáním, rozhodl jsem se vydat jeho překlad Faustovi připisované knihy. Jak to bylo v té době možné? Psal jsem do *Divokého vína* nějaké články, které jinde pro svůj obsah vycházet nemohly. Časopis *Divoké víno* byl orgánem Klubu Mladé poesie, který vedl můj bývalý žák a velmi kultivovaný člověk Ludvík Hess, jehož otec byl členem ústředního výboru KSČ. A tak to bylo ideově-politicky pojištěno. Kniha vyšla v krásném vydání, celá přepsaná do středověké formy písma, vázaná v dřevěné fólii. Dlouho se pracovalo na prepisu textu a na polygrafické úpravě této vzácné knihy. Dnes stojí v antikvariátech několik tisíc korun. František Kabelák se vydání knihy bohužel nedomohl, zemřel necelý rok před jejím vydáním.

Pokud dovolíte, položil bych vám osobní otázku. Jste autorem knihy *Dějiny novodobého českého hermetismu*. S celou řadou jeho výrazných postav, jak se někdy poeticky říká, jeho hvězd, jste se setkal osobně. Kdo z nich vás zvláště zaujal? Dostal jste od někoho z nich i praktické rady, například jak řešit určitou situaci?

Setkání, která určovala můj duchovní vývoj, jsem již uvedl. Byla to setkání duchovní (můj Mistr, Kefer, Lasenice, Kabelák), z nichž jen dvě byla také fyzická (můj Mistr a Kabelák). Hvězdami mého duchovního nebe nebyli jen esoterikové, ale také filosofové, spisovatelé, básníci a umělci, kupodivu nikoli politici. A stále někoho setkávám, protože stále ještě hodně čtu a přemýšlím. Velký vliv na mne mělo například poměrně nedávné setkání s dílem filosofů J. Evoly a H. Rombacha; vracím se k románům H. Brocha, s Baudelairem, Verlainem a – možná se podíváte – s Jiřím Karáskem ze Lvovic, mou nejstarší duchovní láskou, se setkávám stále velmi často, mám jejich díla nejen v knihovně, ale i na políci u postele a na chatě. Máte-li na mysli praktické rady pro život, těch jsem dostal hodně, ale nejmoudřejší z nich mi dala má zesnulá žena Maruška, s níž se setkávám už jen ve vzpomínkách.

Pokusím se navázat na předchozí téma, dokud se ještě bavíme o živé tradici. Veřejnost vás zná jako vysokoškolského profesora, psychologa, andragoga, historika a spisovatele. Mnohem méně je však známo, že jste reprezentantem nejstarší mysticky zaměřené společnosti, která nepřetržitě působí na území Čech – Martinistického řádu. Jestli jsou mé informace správné, tak martinisté působí na našem území již 111 let. Starší dějiny českého martinismu jste zpracoval v knize *Neznámý fi-*

losof Louis Claude de Saint-Martin. Mohl byste nyní dodat něco o jeho novější historii? Proč vás tato společnost zaujala?

Dovolil bych si vás trochu poopravit: nejsem andragog a nepokládám se za historika; to, co jsem o historii napsal, má formu literatury faktu, ale rád studuji moderní české dějiny a strašně rád pátrám v archivech.

Avšak k tomu, na co se ptáte: s martinismem jsem se seznámil nejprve nepřímou, prostřednictvím Lasenicova díla, a později osobně, díky Lasenicovým žákům. V roce 1968 jsem využil příležitosti, vyklouzl z Československa a navštívil jsem Paříž, kde jsem spletitými cestami hledal martinisty, protože dílo Neznámého filosofa mi bylo již tehdy velmi blízké. Vyhledal jsem adresu, kde měl bydlet dr. Philippe Encausse, Papusův syn. Ukázalo se však, že se několik let předtím po svém rozvodu odstěhoval – i když kovový štítek s jeho jménem na dveřích jeho bývalého bytu tam ještě byl. Poněkud to zkrátím: zanechal jsem v Paříži vzkaz s prosbou o kontakt. Abych řekl pravdu, Francouzi byli ohledně poměrů v tehdejší Československu velice naivní. Poslali mi prostě dopis – v době, kdy se všechna pošta podezřelých, mezi něž jsem nepochybně patřil, kontrolovala – abych se obrátil na jistou paní M. Libanskou, která bydlí v Praze tam a tam. Byla to Češka, která žila dlouho v Chile, poté se odstěhovala do Francie a shodou okolností dělala sekretářku tehdejšímu „grand maître“ řádu, jímž byl pan Seguret. Žila sice v Paříži, ale mohla se vracet i sem, do Čech, protože se do ciziny legálně vdala. Ta mě seznámila s příslušnou literaturou, která doplnila starší spisy, jež u nás byly v úzkém kroužku dostupné. Já jsem jí naopak sháněl starou literaturu, kterou pak odvážela do Francie na výměnu s jistým pařížským antikvářem-martinistou. Když si vzpomenu, co jsem všechno nechal odvézt! Byly to velice vzácné věci a dnes bych byl rád, kdybych je měl. Nicméně jsem získal přísun důležité novodobé literatury.

Protože jsme měli s panem Vladimírem Rohlíčkem martinistický kroužek, později jsme vyjednali, že velmistr Seguret přijede do Čech. Cestoval samozřejmě inkognito, jako turista. Dostavil se na naši schůzku, debatovali jsme a řekl nám zajímavé věci. Pan Rohlíček měl chartu, tedy listinu opravňující k vedení kroužku, vystavenou někdy v roce 1947. Předložil ji velmistru Seguretovi, který ji s úctou uznal. Po této návštěvě jsme dále rozšiřovali kontakty tímto směrem.

Martinismus mě zaujal z toho prostého důvodu, že to byla doktrína, která vyhovovala mému smýšlení. Zaujala mě jeho v podstatě esoterně-křesťanská ideová podstata a jeho krédo. Francouzští martinisté měli v této době různé sekce, mimo jiné také speciální sekci pro studium díla Eliphase Léviho, jinou pro Stanislase de Guaitu a ovšem řadu kroužků Papusových ctitelů. Mě však nejvíce zajímala sekce herme-

tická. Díky martinismu jsem si potvrdil, že hermetismus je především stav duše, který vyvstane, když se přiblížíte k hranicím transcendence, kde se tušení „Stříbrného světa“ stává již jistotou a bezprostřední vizí. Ideu jde vyjádřit slovy nebo symboly, ale ty již vedou k transformaci mysli ve slovy nesdílitelnou zkušenost.

Jak už jsem řekl nebo napsal, martinismus je vlastně esoterní křesťanství. Křesťanství jako takové má dvě vrstvy: vrstvu vnější, do jisté míry trochu naivní, která setrvává z doby, kdy se pravdy musely „prostému lidu“ předkládat tak, aby jim svým způsobem rozuměl. Důležité nicméně je, že křesťanství má ještě vnitřní, skrytou vrstvu, a to je hlubina víry. Já bych řekl, že v této hluboké vrstvě, můžeme-li věřit v pravdivost jistých historických sdělení, našel křesťanského Boha krátce před svou smrtí i velmi racionální „doktor angelicus“, svatý Tomáš Akvinský, a nachází ji zde i vysoký katolický klérus, který ví své o Bohu, stejně tak jako staří katoličtí démonologové věděli své i o ďáblu. Je to zvláštní dimenze víry, jednota citění i poznání. Nejlépe ji vyjádřil svatý Augustin a někteří patristé – teď necituji přesně – „věřím, protože poznávám, a poznávám, protože věřím“.

Dovolte mi, abych se zeptal ještě na jiná témata. Všiml jsem si, že rád používáte Verlainovu větu, že „krása spočívá v napovězeném“. Dalším způsobem, jak něco napovědět ostatním, je vedle literatury také výtvarné umění. V pokoji, kde spolu rozmlouváme, visí na stěnách celá řada Vašich obrazů. Jaký smysl má pro vás výtvarná tvorba a jaké výtvarné techniky používáte?

Začal jsem pochopitelně kresbou. Když jsem se poprvé usiloval o přijetí na vysokou školu, tak jsem se hlásil na výtvarnou výchovu v kombinaci (myslím) s dějepisem. Protože jsme s sebou museli přinést své kresby, vzpomínám s velkým pocitem studu ze sebe sama, že jsem jako jedno z děl předložil kresbu Lenina – k velikému veselí té komise, která si z mé podlézavé snahy o tvůrčí pokrokovost dělala legraci. Prostě bojoval jsem o existenci. Byl jsem sice přijat, ale pak jsem dostal dopis v tomto znění: „Soudruh děkan mění své rozhodnutí a nepřijímá vás.“ Postaral se o to jeden soudruh, nepřítel mého otce.

Od kresby jsem posléze přešel k akvarelu, temperě a posléze k oleji. V mé tvorbě jsou dva hlavní motivy – krajinářství, jižní Čechy, plné vodstva, které mají zvláštní melancholické kouzlo, a portréty, nejčastěji imaginární, různých osob, které mne nějak zaujaly, ale jejichž tvář není známá, například básník Villon nebo vladka Petr z Lásenice. A jsou tu i dva motivy psychologické: první je, řekněme estetický, maluji to, co se mi prostě líbí a co mne zaujalo, tvář krajiny a tváře lidí. Druhý motiv bych označil jako terapeutický: když člověk maluje, tak na nic jiného nemyslí a identifikuje se s ob-

jektem malby a se svým dílem vůbec, je to jakési souznění, které se podobá snu, promítáte tu něco z vědomí vytěsněného a tím se určitým způsobem od něčeho osvobozujete. Toto působení umění mi hodně pomohlo, protože jsem to v životě neměl vůbec jednoduché.

Naznačujete, že jste měl značné potíže s tím, abyste mohl vystudovat. Prozradíte nám k tomu něco víc?

To bude dosti dynamické *curriculum vitae*. Již jako studenta mne v septimě vyhodili ze školy. Na gymnáziu se stala provokace, možná, že ji nastrojili sami komunisté, aby měli záminku k demonstraci moci a vyvolání strachu, protože to bylo v roce 1948. V únoru byl puč, potom byly čistky a mě vyhodili asi v říjnu nebo v listopadu. Na škole, kde jsem studoval, někdo sundal Gottwaldův obraz a místo něj pověsil portrét Trumana. Já jsem měl tu smůlu, že jsem dělal referenta pro sběr starého papíru a místní předseda Akčního výboru si pozval všechny studentské funkcionáře. Řval tam na nás, že jestli se ještě jednou něco podobného stane, škola se zavře a všichni studenti nastoupí do výroby. Uvědomte si, že to bylo tři roky po válce! Já jsem vůbec nemohl pochopit, že by Češi zavřeli českou školu, a tak jsem řekl: „Jako za protektorátu?“ Spolužák mě udal a v protokole stálo, že jsem řekl, že nás kdysi tížila nacistická a nyní komunistická bota. A byl jsem „sloven“. Současně vyhodili dívku, která chodila o ročník níž, protože prý „ostentativně nosila smutek po Benešovi“. Byli i další. Víím, že to zní absurdně, ale tenkrát to stačilo. To byla hrozná doba.

Existenční hrozba se přiblížila, takže jsem musel do zaměstnání. Tehdy navíc existovala pracovní povinnost. Dostal jsem papír, abych se rozhodl pro jedno ze tří nabízených zaměstnání, nabízel mi vápenky apod. Zachránil mě otec, který si mě vzal do své notářské kanceláře jako jakéhosi fámula; objížděl jsem s ním různá selská stavení, kde se sepisovala

dědictví, a psal jsem mu na stroji. Potom jsem dělal brigádu, stavěl jsem táboreské mrazírny, Lipno... tam jsem se uchýlil v účetní kanceláři. Dostal jsem tam dvě pozoruhodné instrukce: „Tímhle tím oknem v nejhorším vyskoč a běž směrem k lesu.“ Byly tam totiž hrozné problémy s přesídlení. Když byla výplata, mnohým se zdála být malá, byli agresivní, a tak účetní občas vyskočil tím oknem, aby nepřišel k úhoně. Druhá instrukce byla: „Ne aby Tě napadlo tady někde měnit pětistovku.“ Hned když jsem šel do hospody na první pivo, seděl jsem vedle chlapíka, který se zeptal, odkud jsem. Když jsem řekl, že z Tábora, řekl „Jó? Tam jsem taky seděl...“ – v Táboře tehdy bývala věznice.

Nakonec mě vzali zpátky na gymnázium, ale v Soběslavi, ačkoli jsem bydlel v Táboře. Oktávu jsem musel opakovat, ale když se potom připouštělo k maturitám, nebyl jsem připuštěn. Jeden docent (!) z vyšší pedagogické školy v Českých Budějovicích, předseda maturitní komise, na mě na chodbě řval něco v tom smyslu jako: „S takovými třídními nepřáteli, jako jste vy, s těmi zatočíme!“ Musel jsem dělat maturitu po prázdninách, ale složil jsem ji. Ředitel gymnázia byl dobrý známý mého otce, a tak ho upozornil, abych si vysvědčení vyzvedl hned druhý den. Skutečně jsem si pro něj ráno dojel a on mi ho vydal. Otcí pak řekl, že kdybych byl přijel o dvě hodiny později, už by mi ho dát nemohl, protože dostal z kraje příkaz, aby ho nevydával.

Potom jsem se dostal do papíren, protože jsem před vstupem na vysokou školu musel poznat „dělnickou práci“. Měl jsem ale už tu pověst vyhozeného, takže většina spolužáků, když jsme se potkali, se raději otočila, aby se mnou nemusela mluvit, protože to bylo kádrově riskantní. V těch papírnách mě přidělili k výrobě speciálních závitů, dělaných z papíru, kterých se používalo do nášlapných min, jež pak nešly najít detektorem kovů. Vyráběly se na starých lisovacích strojích, které měly nahoře obrovské kolo, řemeny, v lisu byla zvláštní cihlička. Já jsem napíchl na trn lisu papírový polotovár, zmáčkl jsem páku, polotovár vjel do cihličky a horkem se slisoval tak, že výsledek byl tmavě modrý a tvrdý skoro jako kov. Výrobek jsem zdvihl pákou nahoru a odšrouboval jsem ho. Byla to šílená otrava, dělal jsem asi 400 nebo až 600 kusů za den. Jednou jsem omylem zmáčkl páku, když jsem odšrouboval hotový výlisek. On zajel zpět do cihličky, řemen se utřhl, forma se roztrhla, no hrůza. Přišel mistr a řekl mi: „No tak, hochu, tohle je zbrojní výroba. Ještě jednou se ti to stane a jdeš do lochu.“ Nechali mě tam u toho. Abych tu chybu znovu neudělal, tak jsem na to pořád myslel. Dokud člověk nepřevéde takovou pracovní činnost do automatických pohybů, tak je to hrozné. Dělal jsem i noční směny a byl jsem z toho úplně na dně. Později se mi podařilo vymyslet zlepšovák, takže jsem si to politicky-třídně poněkud vyžehlil.

V papírně bylo docela pestré osazenstvo. U stroje mne střídali jeden pan soudní rada a jeden starý bolševík, který zakládal kolchozy. Ve velké hale, kde stroj stál, bylo samozřejmě také ženské osazenstvo, které neustále zpívalo písničku *Můj věnec překrásně zelený*, takže jsem si za den poslechl takových sto věnců zelených, jak plavaly po Dunaji – říká se tomu redundance. Já jsem k tomu nemohl říkat nic, ale tím víc mi to šlo děsně na vyšší nervovou činnost, jak se tehdy říkalo lidské psychice. U kotle s térem stáli dva postarší pánové. Jak jsem šel jednou kolem, slyším: „Pane plukovníku, podal byste mi laskavě tu tyč?“ „K Vaším službám, pane doktore!“ zněla odpověď. Bylo tam hrozné prostředí, a naděje, že bych se dostal na studia, téměř žádná. Pořád jsem byl politicky nějak nezralej.

Protože jsem se nemohl dostat z továrny a tím méně na školu, přihlásil jsem se dobrovolně na vojnu o rok dříve, než jsem musel nastoupit základní vojenskou službu. Abych se na ni dostal, musel jsem odvodní komisi vyprávět, jak je mým životním ideálem stát se vojákem z povolání. Dojal jsem s tím nějakého podplukovníka, kterému se zaleskly zvlhlé oči, když jsem vykládal, že neznám nic lepšího a vzrušujícího, než je život vojenský. A že je to něco fantastického, ty zbraně, příroda v noci ve spacáku... Naštěstí jsem tehdy nebyl tak drzý, abych do toho zapletl třídního nepřítele nebo imperialisty. Znal jsem již tehdy a později přímo prožil jeden verš básníka Li-po: „*je krásné sedět na břehu tiché řeky a nebýt vojákem*...“ To jsem si však u odvodu nechal pro sebe, takže mě „vyznání“ na podplukovníka mocně zapůsobilo. Dojal jsem ho natolik, že jsem se po těch malérech dostal do aspirantky. Napřed jsem šel do Ruzyně, to byl tzv. přijímač, a pak jsem se dostal do aspirantky v Berouně. Ale i do té aspirantky za mnou zřejmě něco šlo, protože mě přidělili, myslím, že na měsíc, na důl Zdeňka Nejedlého na Kladně, kde jsem pomáhal kutat uhlí 400 metrů pod zemí. Jako vojínovi s maturitou mi v berounské aspirantce přidělovali úkoly čističe kanálů a popeláře, takže jsem tam dostal zabrat. Jako budoucí velitelé jsme se učili řvát, a když jsem jednou nějak málo zařval to běžně přiblížené vojenské „dovolte mi s vámi promluvit...“, musel jsem si sednout k díře u okapu a řvát do ní deset nebo kolik minut tuhle stupidní vojenskou frázi. Pro mne rozhodně platilo, že „vojna není kojná“.

Po skončení aspirantky jsem byl odvelen na Slovensko. S oblibou cituji dva předpisy, které jsme co aspiranti „studovali“ v tzv. vojenských řádech: Otázka: „Jak poznáte počet nízko letících nepřátelských letadel?“ Odpověď: „Jejich prostým součtem.“ Nejkrásnější věta ovšem byla ve vozatajské přípravě: „Koně zapřaháme vždy hlavou vpřed ve směru předpokládané jízdy.“ To už bylo přímo intelektuálně vy-
cizelované – „předpokládané jízdy“.

Když jsem měl dělat přijímačky na vysokou, měl jsem problém, protože jsem zrovna na konci prezenční vojenské služby dostal sedm dní ostrého vězení. Šéf pluku šel na kontrolu, já jsem ležel na kavalci, neviděl jsem ho a zeptal jsem se: „Kdo to sem zase leze?“ On mě okamžitě sepsul a dal mi sedm dní vězení. Ty se musely nasluhovat, takže jsem se z vojny potřeboval nějak dostat bez toho nasluhování, abych neměl ještě větší zpoždění. „Ostré“ jsem si sice odseděl, ale nasluhovat jsem je nemusel.

Kouzelné ovšem bylo, když jsem šel předtím, ještě co voják, k přijímačkám na vysokou školu. Na prsou jsem měl Fučíkův odznak (podmínkou k jeho získání bylo přečtení pěti děl Aloise Jiráska) a odznak PPOV („Připraven k práci a obraně vlasti“, což jsme kreativně překládali „polibte p. odcházejícím vojákům“). Dostávali jsme to za nějaké uběhnuté a uplavané metry a přeskočené centimetry. K přijímačkám jsem se dostavil v modré uniformě leteckého pluku, se zlatým lemováním výložek, uvnitř se širokou zlatou páskou rotného-aspiranta, vyzdobený dvěma odznaky na dmoucí se hrudi. A opět jsem dojal, tentokrát kádrováka, který úplně zažářil a vrhl na mne pohled téměř milostný. Vzalí mě, přestože jsem tam udělal taktickou chybu. Na otázku, co jsem četl, jsem řekl, že Freuda. Předseda komise sice věděl, o co jde, takže byl poněkud neklidný, ale kádrovák, protože to byl dělnický kádr. Freuda určitě považoval za marxistu, ne-li přímo za komunistu.

Můj život v té hrozné době byl bohatý na zajímavé zkušenosti, vážné, hravé i směšné, dobré i chybné, příjemné i takové, které bych byl raději nikdy nezažil, ale i ty byly důležité a bylo jich víc než dost.

